

Zmiany regulacyjne w spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych a ich oferta depozytowa

Maria Magdalena Golec

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, Wydział Finansów i Bankowości
e-mail: maria.golec@wsb.poznan.pl

DOI: 10.12846/j.em.2014.03.06

Streszczenie

Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe przez ponad dwadzieścia lat działalności, z racji odmiennej sieci bezpieczeństwa oraz specyficznych zasad funkcjonowania, były zaliczane do parabanków. Celem artykułu jest diagnoza zmian regulacyjnych pozwalających na włączenie polskich unii kredytowych do sektora bankowego, a także ocena konkurencyjności oferty depozytowej kas w porównaniu do banków oraz ocena stopnia współzależności stóp procentowych kas i rynkowych stóp procentowych. Konsekwencją przeprowadzanej reformy polskich unii kredytowych jest ich zaliczenie do sektora bankowego. Warunki finansowe depozytów spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w badanym okresie są nieznacznie korzystniejsze dla klientów od bankowych, ale przewaga ta ulega zmniejszeniu w czasie. Ponadto, stopy procentowe depozytów tych instytucji są silnie skorelowane dodatnio ze stopami sektora bankowego.

Słowa kluczowe

spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, parabanki, sieć bezpieczeństwa kas, stopy procentowe depozytów kas

Wstęp

Już od ponad dwudziestu lat na polskim rynku finansowym działają stosunkowo niewielkie instytucje, wywodzące się z anglosaskiego modelu spółdzielni kredytowych, polskie unie kredytowe – spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Specyficzne regulacje prawne, w tym charakterystyczne dla tej grupy spółdzielni, zasady

sprawiły, że ich działalność, choć budziła zainteresowanie, nie poddawała się łatwym klasyfikacjom.

W sytuacji przeprowadzanych głębokich reform sektora spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych dotyczących zakresu i sposobu prowadzenia działalności oraz sieci bezpieczeństwa, aspektem wartym uwagi jest ponowna diagnoza przesłanek klasyfikujących tę grupę uczestników rynku do sektora parabankowego. Celem opracowania jest diagnoza zmian regulacyjnych spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych determinujących przynależność do sektora bankowego, a także ocena warunków finansowych ich oferty finansowej na przykładzie stóp procentowych depozytów biorąc pod uwagę konkurencyjność w stosunku do oferty banków oraz zależność od stóp procentowych banku centralnego.

W celu dokonania reklasyfikacji działalności kas w Polsce przeprowadzono studia literatury przedmiotów oraz aktów prawnych dotyczących sposobu funkcjonowania tych instytucji. Natomiast do przeprowadzenia oceny konkurencyjności stóp procentowych depozytów oraz ich zależności od stóp procentowych banku centralnego oraz innych rynkowych stóp procentowych przeprowadzono badanie współzależności stóp procentowych.

1. Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe jako szczególne instytucje rynku finansowego

Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, z uwagi na zakres oraz sposób świadczenia usług, dość powszechnie w literaturze przedmiotu zalicza się do instytucji parabankowych (Srokosz, 2011; Waliszewski, 2012; Ofiarski, 2008; Galbarczyk, 2012; Masiukiewicz, 2012). Na gruncie regulacyjnym kasy nie będąc bankami, wykonują usługi bankowe, również te zastrzeżone wyłączenie do banków (*sensu stricto*, na przykład udzielają kredytów), stąd taka klasyfikacja tej grupy spółdzielni. Jednakże również w tym ujęciu rozróżnia się instytucje posiadające uprawnienie do działalności depozytowej obciążającej ryzykiem środki powierzone pod tytułem zwrotnym, a zatem w legalny sposób wykonujące czynności bankowe, od działalności nielegalnej podlegającej odpowiedzialności karnej.

Na gruncie ekonomicznym podkreśla się podwyższone ryzyko korzystania z instytucji parabankowych, a wśród najczęściej wskazywanych cech tego rodzaju uczestników rynku wymienia się (*Ustalenia...*, 2012; Waliszewski, 2012, s. 58-59):

- brak uregulowań prawnych w zakresie nadzoru nad działalnością tych instytucji;

- brak wiarygodnego systemu gwarancji lub instytucji gwarantujących wypłatę środków pieniężnych;
- otwarty dostęp do wykonywania działalności (brak licencjonowania);
- brak kapitału adekwatnego do skali prowadzonej działalności;
- brak weryfikacji kompetencji, doświadczenia, kwalifikacji osób zarządzających parabankami;
- podejmowanie nadmiernego ryzyka zarówno w zakresie kredytowania, jak i działalności inwestycyjnej;
- brak bieżącej i adekwatnej sprawozdawczości finansowej;
- brak bezpośredniego oddziaływania instrumentów polityki pieniężnej.

Wymieniony zestaw cech do 2012 roku charakteryzował spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, które jako spółdzielnie zamknięte oferowały usługi wyłącznie dla właścicieli spółdzielni (stąd nie występowała potrzeba ochrony deponentów), (Golec, 2011, s. 99-101). Ponadto, bardzo mała skala działalności tej grupy podmiotów w pierwszych latach działalności nie stwarzała zagrożenia w zakresie ryzyka systemowego. Wymienione cechy polskich unii kredytowych były również podstawą ich wyłączenia spod obowiązku spełniania szeregu wymagań dotyczących instytucji kredytowych określonych w dyrektywie 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe (regulacje te zostały zmienione dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi). Na marginesie warto zwrócić uwagę na fakt, że liczba rozwiązań instytucjonalnych w zakresie sieci bezpieczeństwa unii kredytowych jest duża, a zakres wprowadzanych mechanizmów ochrony deponentów w uniach kredytowych jest uzależniony od wielkości i złożoności funkcjonowania tego rodzaju spółdzielni oraz ich zrzeszeń, a także od znaczenia tego rodzaju instytucji dla rynku finansowego (*Regulation...*, 2009). W części państw Unii Europejskiej (na przykład Czechach, Estonii, Słowenii) unie kredytowe są zaliczane do grupy instytucji kredytowych i podlegają identycznym jak banki wymogom regulacyjnym, w innych zaś (w tym w Polsce) tego rodzaju spółdzielnie kredytowe zostały wyłączone spod regulacji ostrożnościowych (na przykład w Wielkiej Brytanii, Irlandii, na Litwie).

W Polsce to właśnie zwiększony rozmiar działalności, obsługa ponad 2 mln członków była wskazywana jako powód konieczności podwyższenia skali regulacji sektora. Jeśli wskazywany zakres ingerencji państwa jest niewystarczający (w wymienionych wyżej obszarach, charakteryzujących instytucje parabankowe), w sek-

torze spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych od 2012 roku we wszystkich wymienionych zakresach systematycznie wprowadza się różnego rodzaju regulacje ze strony państwa (tab. 1).

Zgodnie w regulacjami ustawowymi z 1995 roku kasy podlegały nadzorowi oraz regulacjom ostrożnościowym, ale nadzór ten był sprawowany przez centralę spółdzielni – Krajową Spółdzielczą Kasę Oszczędnościowo-Kredytową (KSKOK). Tego rodzaju rozwiązanie, choć stosowane w praktyce działalności instytucji wzajemnych, może okazywać się nieskuteczne w związku z konfliktem interesów instytucji zrzeszającej (której właścicielami są jednocześnie nadzorowane spółdzielnie). Wejście w życie ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, które nastąpiło dopiero 27 października 2012 roku, dla kas oznacza nowy etap ich rozwoju rynkowego, związanego z objęciem tych instytucji państwowym parasolem nadzorczym Komisji Nadzoru Finansowego (KNF). Stopniowo wprowadzane rozwiązania ostrożnościowe upodabniają ten typ spółdzielni do instytucji sektora bankowego, jak na przykład: współczynnik wypłacalności (którego minimalną wartość określono ustawowo, a konstrukcję w aktach wykonawczych), (rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 sierpnia 2013 r.) czy szczegółowe obowiązki sprawozdawcze oraz minimalne wysokości odpisów aktualizacyjnych na należności zagrożone (rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 września 2013 r.; Paluszak i Waliszewski, 2012, s. 171-173).

Tab. 1. Porównanie najważniejszych cech działalności sektora spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych przed i po reformie z lat 2012-2014

Regulacje Cecha	Regulacje i organizacja działalności kas przed reformą sektora kas - zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 1995 r. o SKOK	Regulacje i organizacja SKOK po zmianach z lat 2012-2014 – określonych w ustawie z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych
Państwowy nadzór	Brak państwowego nadzoru, nadzór sprawowany przez Krajową Spółdzielczą Kasę Oszczędnościowo-Kredytową (KSKOK)	Nadzór sprawowany przez KNF od października 2012 roku; obowiązki w zakresie sprawozdawczości SKOK
System gwarancji depozytów	Ochrona wkładów zapewniona przez obowiązkowe polisy ubezpieczeniowe; w praktyce w TUW SKOK	Od listopada 2013 roku ochrona zapewniona przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny
Licencjonowanie	Brak normy wewnętrznej KSKOK dotyczącej kompetencji członków organów kas	Występuje zezwolenie KNF na utworzenie kasy KNF zatwierdza statuty kas powołanie prezesa zarządu następuje za zgodą KNF

cd. Tab. 1.

Regulacje adekwatności kapitałowej	Regulacje KSKOK – współczynnik kapitałowy	Ustawowe zapisy dotyczące obowiązku posiadania funduszy własnych dostosowanych do rozmiaru prowadzonej działalności oraz wysokości współczynnika wypłacalności
Ograniczanie ryzyka kredytowego	Ustawowo badanie zdolności kredytowej w odniesieniu do umów kredytowych; ograniczenie terminu kredytowania do 3 lat (oraz 5 lat dla umów mieszkaniowych)	Obowiązek weryfikowania zdolności kredytowej w odniesieniu do wszystkich umów o charakterze kredytowym
Instrumenty polityki pieniężnej	Brak	Rezerwa obowiązkowa Kredyt krótkoterminowy dla KSKOK przeznaczony na kredyty dla kas

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Ustawa..., 1995; Ustawa..., 2009).

Komisja Nadzoru Finansowego otrzymała uprawnienia w zakresie licencjonowania, w tym zatwierdzania statutów kas (do 15 stycznia 2014 roku KNF zatwierdziła statuty 35 kas, a w 18 przypadkach została wydana decyzja odmowna (*Komunikat...*, 2014, s. 1), zatwierdzania prezesów zarządów kas (do połowy stycznia 2014 roku zatwierdzono jedynie 9 prezesów spośród 55 instytucji działających na rynku). Ponadto, w sytuacji bardzo trudnej sytuacji finansowej rozpatrywanego sektora (kredyty i pożyczki przeterminowane stanowiły w III kwartale 2013 roku 32,3% wartości portfela kredytowego), KNF korzysta z ustawowych instrumentów, zobowiązania do realizacji postępowania naprawczego w kasach (w 44 kasy w 2013 roku realizowały program naprawczy) oraz wprowadzania zarządów komisarycznych (według stanu na III kwartał 2013 roku – ustanowiono go w 3 kasach), (*Raport...*, 2013, s. 2).

Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe jako pośrednicy finansowi będący jednocześnie dawcami i biorcami środków pieniężnych od początku swojej działalności spełniały kryteria zaliczenia ich do podmiotów kreujących pieniądz, formalnie zostały zaliczone do instytucji monetarnych po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Od 2005 roku zagregowane informacje na temat należności oraz zobowiązań kas są ujmowane łącznie z danymi bankowymi statystykach pieniężnych i bankowych Narodowego Banku Polskiego (NBP), przy tym jednak kasy w sposób bezpośredni nie podlegały instrumentom polityki pieniężnej. Dopiero w trakcie zmian systemowych sektora, instytucje te włączono w zakres oddziaływania NBP. Kasa Krajowa otrzymała możliwość uzyskania pomocy finansowej w formie kredytu krótkoterminowego z banku centralnego. Zgodnie z art. 43 ust. 2 ustawy o NBP,

w przypadku zagrożenia płynności kas, bank centralny może udzielić Kasie Krajowej kredytu krótkoterminowego na zasilenie funduszu stabilizacyjnego w sytuacji zaistnienia groźby wyczerpania środków funduszu i pod warunkiem ustanowienia odpowiedniego zabezpieczenia (Ustawa..., 1997). Środki z tego kredytu mogą być przeznaczone przez KSKOK wyłącznie na udzielanie kredytów dla kas w celu uzupełnienia ich zasobów pieniężnych. Ponadto, od 2014 roku kasy, w podobnym zakresie jak banki, zobowiązane są utrzymywać rezerwę obowiązkową. Poszczególne elementy konstrukcji tego instrumentu, określone zarówno w ustawie o NBP, jak i w uchwale zarządu NBP z 21 listopada 2013 roku w sprawie zasad i trybu naliczania oraz utrzymywania rezerwy obowiązkowej w odniesieniu najmniejszych instytucji monetarnych, banków spółdzielczych i kas mają zbliżony charakter. Identyczne są: stopy rezerwy, zasady naliczania, utrzymywania (w KSKOK – kasy, w banku zrzeszającym – banki spółdzielcze), oprocentowanie utrzymywanej rezerwy, minimalne różnice dotyczą jedynie podstawy rezerwy. Warto podkreślić, iż włączenie kas do grupy instytucji zobowiązanych do utrzymywania rezerwy obowiązkowej, w sytuacji gdy kwota rezerwy podlega oprocentowaniu, a środki pieniężne lokowane przez te instytucje na rachunkach w Kasie Krajowej sięgają 15,4% ich aktywów (czyli 2,86 mld złotych według stanu na III kwartał 2013 roku), włączenie kas do grupy instytucji zobowiązanych do utrzymywania rezerwy obowiązkowej może nie wpływać istotnie na ich sytuację finansową (*Informacja...*, 2013, s. 24). Z perspektywy banku centralnego cały sektor kas dla prowadzonej polityki pieniężnej ma również ograniczone znaczenie. Według stanu na koniec 2013 roku kasy zgromadziły 17,43 mld złotych depozytów członków, co stanowi jednak zaledwie 1,78% agregatu M₃.

Przy zachowaniu odrębności regulacyjnej, nowe rozwiązania w sektorze kas coraz bardziej zbliżają je do instytucji sektora bankowego. Obok, kluczowych dla prowadzonych rozważań, charakterystyk tego sektora, wprowadzono również regulacje, tak charakterystyczne dla bankowości jak: przywilej egzekucyjny czy tajemnicę zawodową. Ponadto, rozszerzono ustawowo określone pole członkostwa kas o, działające wśród członków organizacje pozarządowe, jednostki organizacyjne kościołów i związków wyznaniowych posiadające osobowość prawną, spółdzielnie, związki zawodowe oraz wspólnoty mieszkaniowe, a także usunięto ograniczenie czasowe zawieranych umów kredytów i pożyczek (tym samym umożliwiając tym instytucjom zaproponowanie konkurencyjnej oferty kredytów hipotecznych), (Ustawa..., 2009).

Wobec powyższych wywodów można pokreślić, że spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe jako podlegające istotnym przemianom instytucje pozabankowe działają w sektorze bankowym, a zatem oferują konkurencyjne w stosunku do banków usługi finansowe. Ich usługi finansowe są przez przeciętne gospodarstwo

domowe postrzegane jako substytucyjne. Konkurowanie kas z bankami staje się przesłanką dokonywania porównań oraz skłania do postawienia pytań o stopień zależności między ofertą finansową kas a ofertą banków dla gospodarstw domowych oraz ceną pieniądza ustalaną w sektorze bankowym. W jakim stopniu zmiany stóp procentowych depozytów kas uzależnione są od zmian cen pieniądza w sektorze bankowym? Czy wprowadzane zmiany regulacyjne upodabniające kasy do banków (w tym również zwiększanie bezpieczeństwa klientów) znajdują swój wyraz w niwelowaniu dodatniej różnicy między oprocentowaniem depozytów kas i banków?

Wcześniejsze badania prowadzone w 2001 roku wskazywały na występowanie dodatnich różnic między średnimi nominalnymi stopami procentowymi w kasach i bankach w wysokości około 3 punkty procentowe (Golec, 2004, s. 111), na podstawie danych z lat 2005-2006 było to około 2,35 punktu procentowego (w tym dla ROR 2,8 punktu procentowego, 1-miesięcznych - 1,93 punktu procentowego, 3-miesięcznych - 2,07 punktu procentowego, 6-miesięcznych - 2,55 punktu procentowego, 12-miesięcznych - 2,42 punktu procentowego), (Golec, 2009, s. 576). W publikacjach prasowych wskazywano również przewagę stóp procentowych kas nad ofertą depozytową banków (Boczoń, 2010; Ceregra, 2009).

2. Stopy procentowe depozytów spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych

Przedmiotem zainteresowania stały się stopy procentowe depozytów spółdzielczych kas w latach 2011-2013. Choć w badanym okresie kasy nie podlegały jeszcze instrumentarium polityki pieniężnej, przyjęto hipotezę, że stopy procentowe depozytów kas w związku z przynależnością tych instytucji do sektora finansowego zmieniają się zgodnie ze zmianami ceny pieniądza na rynku.

Badanie przeprowadzono dla depozytów 3-miesięcznych, 6-miesięcznych oraz 12-miesięcznych kas biorąc pod uwagę stany na koniec miesiąca od stycznia 2011 do grudnia 2013 roku. Badaniem objęto 11 największych spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych: SKOK im. F. Stefczyka, SKOK Chmielewskiego, SKOK im. M. Kopernika, SKOK Wspólnota, SKOK Jaworzno, SKOK Wołomin, SKOK Centrum, Krakowska SKOK, SKOK Śląsk, SKOK Kwiatkowskiego, Powszechna SKOK. Kasy te zgromadziły ponad 70% wartości depozytów sektora kas (na koniec 2010 roku 72% depozytów SKOK, 2011 roku – 72,6% oraz 2012 roku – 70,8%).

W badaniu przyjęto następujące założenia:

- analizowano wyłącznie wartości zmiennych stóp procentowych;

- w sytuacji, gdy stopy procentowe zostały podane w publikacji jako wartości w określonym przedziale (na przykład gdy SKOK uzależnia oprocentowanie od kwoty wpłaconych środków pieniężnych lub czasu członkostwa), w analizie posłużono się wartościami najniższymi;
- rozpatrywano średnie arytmetyczne stopy procentowe depozytów kas na koniec miesiąca oraz średnie ważone stopy procentowe na koniec miesiąca, przy czym jako wagi przyjęto udział depozytów badanych kas w wartości depozytów 11 kas według stanu z poprzedniego roku kalendarzowego;
- nie uwzględniono podatku dochodowego od oprocentowania depozytów, wysokość stóp procentowych badano w ujęciu nominalnym.

Materiał badawczy dotyczący stóp procentowanych w kasach zgromadzono korzystając z publikowanych w dzienniku Rzeczpospolita notowań *Oprocentowanie depozytów i kredytów złotych (w skali roku)* ukazujących się cyklicznie w dodatku Świat Pieniądza.

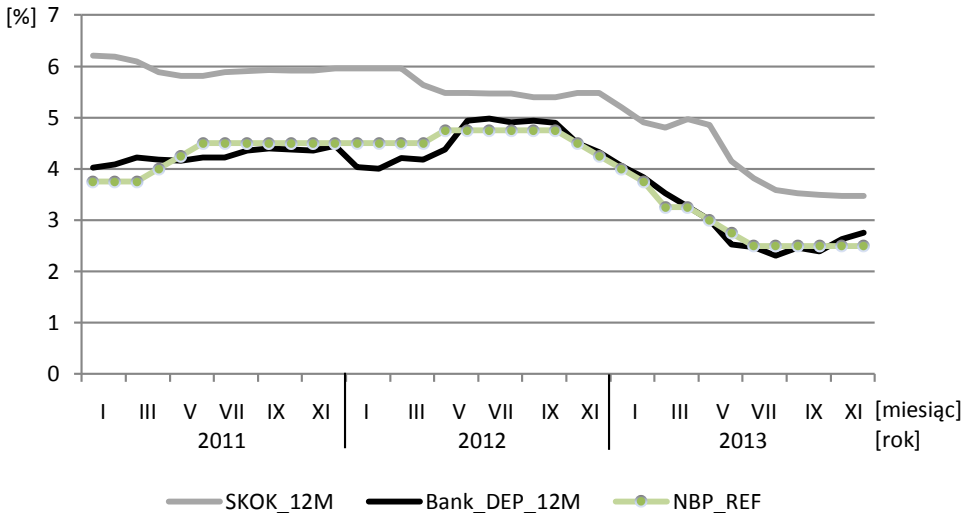
W analizie uwzględniono zależności stóp procentowych depozytów kas oraz następujących kategorii stóp procentowych:

- stóp procentowych NBP – w badaniu rozpatrywano stopę referencyjną NBP;
- stóp rynku międzybankowego – wzięto pod uwagę WIBOR ON;
- stóp procentowych lokat w Kasie Krajowej – z uwagi na usunięcie w 2013 roku z oferty KSKOK lokat o najkrótszych terminach, rozpatrywano lokaty 6-miesięczne (w tym wypadku materiał badawczy stanowiły uchwały Kasy Krajowej z lat 2010-2013 wprowadzające nowe cenniki dla kredytów, depozytów);
- średnich stóp procentowych depozytów bankowych – skorzystano ze statystyk NBP nowych umów złotych dla sektora gospodarstw domowych oraz instytucji niekomercyjnych z terminem pierwotnym od 1 miesiąca do 3 miesięcy włącznie, od 3 miesięcy do 6 miesięcy włącznie oraz od 6 miesięcy do 12 miesięcy włącznie (są to dane z 19 banków; stopy procentowe są wartościami efektywnych stóp procentowych), (*Instrukcja...*, 2010, s. 4).

Zebrany dane posłużyły do przeprowadzenia analizy porównawczej średnich stóp procentowych depozytów kas ze stopami procentowymi rynku bankowego. Dodatkowo, z uwagi na dużą koncentrację sektora kas, w tym ponad 50% udział depozytów SKOK im. F. Stefczyka w badanej grupie, rozpatrywano również średnie ważone stopy procentowe. Następnie zaś diagnozowano zależności między stopami procentowymi kas i sektora bankowego.

3. Stopy procentowe depozytów spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych a stopy procentowe sektora bankowego

Na podstawie zebranego materiału badawczego można stwierdzić, że stopy procentowe depozytów kas najczęściej pozostawały na wyższym poziomie niż stopy procentowe w bankach. W badanym okresie NBP początkowo prowadził restrykcyjną politykę pieniężną podwyższając podstawowe stopy procentowe (do maja 2012, przy tym przez wiele miesięcy od czerwca 2011 do kwietnia stopy te utrzymywały się na niezmiennym poziomie), później zaś stosowano politykę obniżania stóp procentowych.

*Na wykresie ujęto średnią ważoną stopę procentową kas.

Rys. 1. Średnie stopy procentowe depozytów kas* i banków na przykładzie depozytów 12-miesięcznych w latach 2011-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów.

Stopy procentowe w bankach i kasach dla depozytów 12-miesięcznych przedstawiono na rys. 1. Warunki finansowe depozytów bankowych były w większym stopniu zbieżne ze stopą banku centralnego niż średnie stopy procentowe kas, które z niewielkimi odchyleniami przez cały badany okres były stopniowo obniżane. Podobne zależności obserwuje się również w odniesieniu do pozostałych badanych produktów depozytowych.

Tab. 2. Średnie różnice oprocentowania depozytów badanych kas i banków w latach 2011-2013 [punkty procentowe]

Depozyt Kwartały	Depozyty 3-miesięczne		Depozyty 6-miesięczne		Depozyty 12-miesięczne	
	Średnie % kas	Średnie ważone % kas	Średnie % kas	Średnie ważone % kas	Średnie % kas	Średnie ważone % kas
2011 rok						
I	0,90	1,38	1,03	1,46	1,69	2,05
II	0,56	0,87	0,93	1,31	1,58	1,89
III	0,38	0,59	0,85	1,17	1,48	1,74
IV	0,01	0,16	0,79	1,05	1,45	1,65
2012 rok						
I	-0,21	-0,12	0,73	1,00	1,44	1,63
II	-0,53	-0,40	0,68	0,92	1,42	1,60
III	-0,59	-0,39	0,64	0,84	1,41	1,58
IV	-0,05	0,05	0,56	0,71	1,34	1,53
2013 rok						
I	0,40	0,41	0,52	0,64	1,32	1,54
II	0,97	0,90	0,53	0,62	1,34	1,53
III	0,96	0,71	0,45	0,53	1,51	1,66
IV	0,47	0,55	0,31	0,41	1,69	1,80
Przeciętnie	0,27	0,39	0,69	0,89	1,47	1,68

Źródło: opracowanie własne.

W ujęciu kwartalnym stopy procentowe kas są przeciętnie wyższe od oprocentowania bankowego. Dodatkowo różnice między stopami procentowymi dla poszczególnych kategorii depozytów są odmienne i wzrastają wraz z wydłużaniem okresu umownego depozytów (tab. 2). Najniższe wartości różnic występują dla depozytów 3-miesięcznych (przeciętnie 0,3 punktu procentowego), największe zaś dla depozytów 12-miesięcznych (prawie 1,5 punktu procentowego). W badaniu rozpatrywano dodatkowo średnie ważone stopy procentowe sektora kas. Przy średnio 50% udziale depozytów SKOK Stefczyka oraz około 10% udziale SKOK Chmielewskiego oraz SKOK Wołomin, to właśnie indywidualnie prowadzona polityka stóp procentowych przez te trzy instytucje ma znaczący wpływ na stopy procentowe sektora kas. Analiza danych pozwala na stwierdzenie, że stopy procentowe w tych trzech największych kasach były nieznacznie wyższe, tym samym wyznaczone średnie ważone stopy procentowe kształtowały się na nieznacznie wyższym poziomie (przeciętnie

0,2 punktu procentowego), a największe różnice z tego punktu widzenia występowały w pierwszym kwartale 2011 roku.

Biorąc pod uwagę średnie stopy procentowe w sektorze kas w porównaniu do stóp sektora bankowego jedynie w odniesieniu do warunków finansowych depozytów 3-miesięcznych kasy w 2012 roku oferowały niższe stopy procentowe dla gromadzonych w tych instytucjach oszczędności, ponadto jedynie dla tej kategorii produktu notuje się znaczną zmienność rozpatrywanych różnic.

Różnice między oprocentowaniem depozytów 6-miesięcznych kas i banków w kolejnych kwartałach lat 2011-2013 systematycznie maleją, od 1,03 w I kwartale 2011 do 0,31 punktu procentowego w IV kwartale 2013 roku. Warunki finansowe dla depozytów 12-miesięcznych już nie potwierdzają zmniejszanie się przewagi między oprocentowaniem w kasach i bankach, różnica na początku i końcu rozpatrywanego okresu jest taka sama i wynosi 1,69 punktu procentowego, zaś w trakcie badania nieznacznie się obniża.

Podwyższone stopy procentowe depozytów kas w stosunku do stóp depozytów banków mogą wynikać z wyższego ryzyka podejmowanego przez te instytucje, które stosowały dość liberalną politykę kredytową (co w praktyce doprowadziło do pogorszenia portfela kredytowego oraz strat finansowych w części tego rodzaju spółdzielni). Tym niemniej, w sytuacji gdy deponenci instytucji kredytowych są chronieni przez systemy gwarantowania depozytów, deponenci kierują się przede wszystkim wysokością stóp procentowych (zjawisko pokusy nadużycia), gdyż w sytuacji upadłości instytucji depozytowej korzystają z określonych systemów ochrony wkładów.

Tab. 3. Współczynnik korelacji liniowej Pearsona między stopami procentowymi kas, banków i wybranych stóp procentowych sektora finansowego w latach 2011-2013

Średnie stopy procentowe Rodzaj depozytów	Stopy procentowe lokat w KSKOK 6M	WIBOR ON	Stopa referencyjna NBP	Średnie stopy procentowe w bankach
SKOK 3M	0,90	0,83	0,89	0,86
SKOK 6M	0,90	0,84	0,91	0,89
SKOK 12M	0,84	0,76	0,84	0,81
Bank_DEP 3M	0,87	0,96	0,96	-
Bank_DEP_6M	0,85	0,95	0,97	-
Bank_DEP_12M	0,84	0,93	0,96	-

Źródło: obliczenia własne.

Kasy jako podmioty sektora finansowego powinny również reagować na zmiany na tym rynku zachodzące, w tym również na zmiany cen pieniądza. Choć w badanym okresie spółdzielnie te nie utrzymywały jeszcze rezerwy obowiązkowej przyjmuje się, że mniejsze instytucje rynku akceptują ceny ustalane przez największe komercyjne instytucje bankowe (występuje efekt naśladownictwa cenowego). Lamenta zaznacza, że stabilna gospodarka finansowa kas wymaga umiejętnego regulowania stóp procentowych tak aby zapewnić ich konkurencyjność wobec innych instytucji finansowych (Lamenta, 1997, s. 129). Podkreśla wręcz uzależnienie stóp procentowych kas od cen innych uczestników rynku: wysokość stóp procentowych nie jest całkowicie kontrolowana przez spółdzielcze kasy. Jest ona wypadkową wielu czynników działających w otoczeniu finansowym spółdzielni (Lamenta, 1997, s. 129). Choć z pewnością z formalnego punktu widzenia, kasy autonomicznie podejmują decyzje odnośnie stóp procentowych, w związku ze skalą ich działania, wpływ otoczenia rynkowego na politykę cenową tych podmiotów jest znaczący.

W badanym okresie między stopami procentowymi depozytów kas oraz badanymi rynkowymi stopami procentowymi występuje silna (niekiedy bardzo silna) korelacja dodatnia (tab. 3). Należy jednak zwrócić uwagę, że odpowiednio wyznaczone współczynniki korelacji między średnimi stopami depozytów bankowych i WIBOR ON lub stopą referencyjną NBP przyjmują jeszcze wyższe wartości. Dodatkowo, wyznaczono współczynniki korelacji między stopami procentowymi depozytów kas i stopami procentowymi lokat w KSKOK. Przyjęły one porównywalne wielkości, przy czym już w odniesieniu do stóp procentowych banków zanotowano nieznacznie niższe wartości.

Stopy procentowe depozytów spółdzielczych kas są silnie skorelowane ze stopami procentowymi rynku bankowego, jednak w porównaniu do banków zauważa się nieznacznie niższą współzależność, która może wynikać z opóźnień reakcji w zakresie zmian warunków finansowych oferty.

4. Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe uczestnikami sektora bankowego

Określanie polskich unii kredytowych w literaturze ekonomicznej jako parabanki, choć wynika z legalnego punktu widzenia, ma znaczenie pejoratywne i stawia tego rodzaju spółdzielnie w jednym rzędzie z piramidami finansowymi, działalnością polegającą na oszustwie. Z punktu widzenia ekonomicznego kasy jako już blisko 10-letnie instytucje monetarne, dodatkowo podlegające nadzorowi państwowemu

ze wszystkimi jego funkcjami (licencjonowanie, regulowanie, kontrolowanie, dyscyplinowanie), jak również korzystające od 2013 roku z ochrony depozytów Bankowego Funduszu Gwarancyjnego są uczestnikami rynku bankowego. Odrębność obowiązujących te instytucje regulacji, w tym również niepodleganie regulacjom takim jak banki, zgodnie zapisami dyrektywy Unii Europejskiej, a więc również brak uprawnień korzystania z jednolitej licencji sprawia, iż są to podmioty rynku bankowego działające na jego obrzeżach.

W przeprowadzonym badaniu warunków finansowych depozytów kas potwierdzono nadal wyższe stopy procentowe depozytów, a ponadto zidentyfikowano wzrost różnicy wraz ze wzrostem umownego terminu lokaty. Wyższe stopy procentowe stwierdzono pomimo uwzględniania w gromadzeniu materiału badawczego wyłącznie niższych wartości stóp procentowych.

Porównując wyniki badania z wcześniejszymi pracami, należy stwierdzić zmniejszanie się nadwyżki stóp procentowych spółdzielczych kas nad stopami bankowymi. Ponadto, również w okresie badania zmniejszała się rozpatrywana przewaga oprocentowania tych instytucji, co może być związane z prowadzonymi działaniami regulacyjnymi i zmniejszaniem premii za ponoszone przez klientów ryzyko. Z drugiej jednak strony, mniejsze instytucje rynku bankowego najczęściej oferują korzystniejsze dla klientów warunki finansowe produktów depozytowych, z racji konieczności gromadzenia stabilnej bazy depozytowej.

Stwierdzone wyższe oprocentowanie depozytów kas zmieniało się zgodnie z kierunkiem zmian stóp procentowych sektora bankowego, w badaniu potwierdzono występowanie silnych korelacji dodatnich pomiędzy badanymi zmiennymi. Analiza stóp procentowych kas i Kasy Krajowej potwierdziła duże znaczenie warunków refinansowania polskich unii kredytowych w ich centralnej instytucji w prowadzonej przez te podmioty polityce stóp procentowych.

Badanie wskazuje na znaczną zgodność zmian stóp procentowych depozytów różnych podmiotów rynku, a wykazywane nieznaczne różnice w wyznaczanych wskaźnikach korelacji mogą charakteryzować mniejszych uczestników rynku bankowego (na przykład banki spółdzielcze) lub wynikać z podnoszonych wyżej, nie wprowadzonych w okresie analizy, zmian regulacyjnych bądź występujących odrębności sektora kas w porównaniu do rynku bankowego.

Podsumowanie

Kilkukrotne zmiany regulacji ustawowych (a dodatkowo również aktów wykonawczych) w zasadzie na nowo definiują sposób prowadzenia działalności przez spół-

dzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, stąd można je określić reformą polskich unii kredytowych. W opracowaniach naukowych rewizji wymaga również sposób ich klasyfikacji, zaliczania do bankowych uczestników rynku finansowego, a także uwzględniania odrębnej, ale z perspektywy przedmiotowej – ściśle bankowej, działalności w opracowania dotyczących różnych aspektów działalności sektora.

Informacje na temat warunków finansowych produktów depozytowych sektora kas mogą mieć istotne znaczenie praktyczne:

- poszczególnym instytucjom pozwalają zidentyfikować prowadzoną politykę stóp procentowych na tle grupy rówieśniczej;
- stanowią źródło danych o przeciętnych korzyściach uzyskiwanych przez klientów w sytuacji lokowania oszczędności w kasach;
- dają możliwość rozpoznania charakteru prowadzonych działań dostosowawczych do rynkowych stóp procentowych.

Zarówno zasady działalności polskich kas z punktu widzenia działalności tego segmentu rynku bankowego i zarządzania poszczególnymi spółdzielniami, jak i finansowe aspekty prowadzonej przez te instytucje aktywności wymagają jeszcze dalszych pogłębionych badań.

Literatura

1. Boczoń W. (2010), *Gdzie po najlepszą lokatę jednodniową? Do SKOK*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Gdzie-po-najlepsza-lokate-jednodniowa-Do-SKOK-2187264.html> [10.03.2014]
2. Ceregra P. (2009), *W SKOK warto złożyć lokatę lub zaciągnąć na krótko pożyczkę*, Rzeczpospolita, <http://www.ekonomia.rp.pl/artukul/390306.html> [14.03.2014]
3. Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe (Dz. U. L 177 z 30 czerwca 2006 r.)
4. Dyrektywa 2013/36/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi (Dz. U. UE L 176 z 27 czerwca 2013 r.)
5. Galbarczyk T. A. (2012), *Bezpieczeństwo krajowych lokat w instytucjach bankowych i parabankowych*, w: A. Alińska, B. Pietrzak (red.), *Stabilność systemu finansowego – instytucje, instrumenty, uwarunkowania*, CeDeWu, Warszawa, s. 89-101
6. Golec M. M. (2004), *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe na rynku usług finansowych w Polsce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań

7. Golec M. M. (2011), *Mechanizmy bezpieczeństwa w uniach kredytowych*, w: Romiszewska I. (red.), *Globalny kryzys finansowy – rozważania nad bezpieczeństwem rynku finansowego*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu 33, s. 95-114
8. Golec M. M. (2009), *Konkurencyjność depozytów spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych*, w: E. Ostrowska, J. Ossowski (red.), *Rynki finansowe mikrofinans*, Biblioteka kwartalnika naukowego Pieniądze i Wiąż, Fundacja na rzecz Polskich Związków Kredytowych Instytut Stefczyka, Sopot, s. 565-580
9. Narodowy Bank Polski, http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/oprocentowanie_n.html [10.03.2014]
10. *Informacja o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w III kwartale 2013 r.* (2013), Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, http://www.knf.gov.pl/Images/SKOK_III_kw_2013_raport_tcm75-36559.pdf [02.03.2014]
11. *Instrukcja użytkownika statystyki stóp procentowych* (2010), Narodowy Bank Polski, http://www.nbp.pl/statystyka/pieniezna_i_bankowa/dwn/instrukcja_mir.pdf [12.03.2014]
12. *Komunikat w sprawie oceny zdolności kredytowej konsumentów przez SKOK* (2014), Komisja Nadzoru Finansowego, http://www.knf.gov.pl/Images/KNF_SKOK_zdolnosc_kredytowa_15_01_2014_tcm75-36772.pdf [9.03.2014]
13. Lamenta L. (1997), *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe w systemie instytucji finansowych*, Bałtycka Wyższa Szkoła Humanistyczna, Koszalin
14. Masiukiewicz P. (2012), *Regulacje a ryzyko shadow banking w Polsce*, Zarządzanie i Finanse http://zif.wzr.pl/pim/2012_4_2_1.pdf [12.03.2014]
15. Ofiarski Z. (2008), *Prawo bankowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa
16. Paluszak G., Waliszewski K. (2012), *Działalność instytucji mikrofinansowych w Polsce na przykładzie spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych*, w: G. Kotliński, K. Waliszewski (red.), *Instytucje parabankowe na rynku usług bankowych w Polsce*, CeDeWu, Warszawa, s. 171-173
17. *Raport o sytuacji systemu SKOK w III kwartale 2013* (2013), UKNF http://www.knf.gov.pl/Images/SKOK_III_kw_2013_prezentacja_tcm75-36558.pdf [28.02.2014]
18. *Regulation, and legislation of Cooperative Banks and Credit Unions* (2008), WOCCU, Madison 2009, http://www.woccu.org/bestpractices/legreg/regnet#CTGM_Tools [07.03.2014]
19. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 września 2013 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych), (Dz. U. poz. 1137)
20. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 sierpnia 2013 r. w sprawie współczynnika wypłacalności spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej (Dz. U. poz. 1102)

21. Srokosz W. (2011), *Instytucje parabankowe w Polsce*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa
22. Uchwała nr 42/2013 Zarządu NBP z dnia 21 listopada 2013 r. w sprawie zasad i trybu naliczania oraz utrzymywania rezerwy obowiązkowej (Dz. U. NBP poz. 21, <http://dzu.nbp.pl/eDziennik/ActDetails.aspx?year=2013&poz=21&book=0> [28.02.2014])
23. *Ustalenia KSF i rekomendowane działania w odniesieniu do instytucji parabankowych* (2012), http://www.archbip.mf.gov.pl/bip/_files/_aktualnoci/2012/sierpien/20120816_ksf.pdf [07.03.2014]
24. Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 1996 r. nr 1, poz. 2 z późn. zm.)
25. Ustawa z dnia 19 kwietnia 2013 r. o zmianie ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 613)
26. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2013 r. poz. 908, z późn. zm.)
27. Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 2012 r., poz. 855 z późn. zm.)
28. Waliszewski K. (2012), *Miejsce i rola parabanków w systemie finansowym i gospodarce*, w: G. Kotliński, K. Waliszewski (red.), *Instytucje parabankowe na rynku usług bankowych w Polsce*, CeDeWu, Warszawa, s. 53-75

Credit unions on the periphery of the banking sector

Abstract

For over 20 years Co-operative savings and credit unions because of the different safety net and the specific rules were regarded as quasi-banks. The purpose of the article became a diagnosis of regulatory changes for the inclusion of Polish credit unions to the banking sector, as well as the evaluation of the competitiveness of deposits interest rates in credit unions compared to banks and to assess the degree of interdependence of credit unions interest rates and market interest rates. The consequences of the reform of Polish credit union is their integration into the banking sector. Financial conditions of the credit unions deposits are slightly more profitable for the customers than in banks, but this advantage has been reduced at the time of research. In addition, interest rates on deposits of these institutions are highly correlated positively with interest rates of the banking sector.

Keywords

co-operative savings and credit unions, polish credit unions, quasi banks, safety net of credit unions, credit unions deposit rates